

הגוזלים עזבו את הקן. כן, אבל...

הם עדיין ממשיכים לעשוק את הציפור ועכשיו גם יש בנק שיעזור.

אריאן אופיר, אפריל 2013

"לעזור להורים לעשות את מה שחשוב להם באמת – לעזור לילדים". במילים אלה נחתמת פרסומת למסלול חדש שנועד למשפחות, באחד הבנקים הגדולים בישראל. הפרסומת מתארת כיצד זוג צעיר מגלה כי משפחתם עומדת להתרחב ועל כן נאלצים לפנות להורים כדי שאבא יחתום על צ'ק, תוך שהוא מתלונן על כך שכשהוא היה צעיר, אף אחד לא עזר לו. הפתרון לשלום בית נמצא כמובן בסניף הבנק הקרוב לביתכם. כל סטודנטית מתחילה לסוציולוגיה יכולה להעלות בקלות כמה וכמה בעיות שעולות מהפרסומת. אבל יש לומר בכנות, הבנק והפרסומאים לא פחות מגאונים. הבנק נוגע בעצב רגיש במיוחד בחברה הישראלית בימינו – התלות הכלכלית של אנשים בוגרים בהורים.

רבות דובר על הקושי הכלכלי של זוגות צעירים לרכוש דירה, הקושי של סטודנטים להתקיים כלכלית במהלך תקופת הלימודים, וגם לאחריה. אבל התלות היא לא רק כספית. תדע כל סבתא עבריה (ולפעמים סבא) שזמם איכות עם הנכדים נועד בראש ובראשונה לאפשר לאימהות הצעירות לצאת לעבודה ולתפקד בה בראש שקט וחסכוני.

התלות בעזרת ההורים בשנים האחרונות נובעת מסיבה עיקרית אחת. רשת הביטחון אותה מעניקה המדינה לאזרחיה הולכת ונעלמת ואת מקומה של המדינה תפסו ההורים. כעת, נראה כי הסידור הזה התקבע כל כך, שלא רק שלנו הילדים הוא נראה כמובן מאליו, עכשיו יש בנק שבא לעזור לנו למסד את התופעה – "קשה לכם, פנו להורים שלכם. אנחנו נעזור לכם לעשות את זה בצורה מסודרת".

הנטל על ההורים

מאז הבחירות האחרונות מדברים הרבה על ה"נטל". סיסמת הבחירות של המפלגה הכי פופולארית ומפתיעה, דיברה על ה"נטל" של בני מעמד הביניים הצעירים-בוגרים. אך מה עם הנטל שרובץ על כתפי ההורים שלנו?

מניתוח נתוני הסקר החברתי לשנת 2009 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עולה תמונה מטרידה. 48% מההורים היהודים בני 50 ומעלה דיווחו כי העניקו לילדיהם, שאינם גרים עימם בבית, עזרה כלכלית (בכסף, בתשלומים או בקניית מוצרים). 44% דיווחו שהעניקו עזרה "מעשית" (סידורים, תיקונים, בישולים וכדומה). לבסוף, 55% מהסבתות והסבים, עזרו בטיפול ובשמירה על נכדיהם.

למעשה, 74% (!) מההורים עזרו באופן כלשהוא לילדיהם שכבר יצאו לדרכם העצמאית ועזבו את הקן. יתרה מכך, 82% מההורים בני 50-59, כלומר עדיין בגיל העבודה, העניקו עזרה כלשהי לילדיהם, כאשר דפוס העזרה השכיח יותר הוא נתינה של כסף במקביל לנתינה של עזרה המבוססת על זמן (עזרה מעשית ו/או טיפול בנכדים). אחוז דומה של הורים ממשיכים לעזור גם לאחר היציאה לפנסיה.

האי-שוויון

לכאורה, התופעה חוצה "מעמדות" כלכליים. אבל, האי-שוויון חוגג גם כאן. 61% מההורים בעלי הכנסות גבוהות מעניקים לילדיהם עזרה מרובה (כסף וסיוע המבוסס על זמן) לעומת 40% מההורים בעלי הכנסות הבינוניות ורק 17% מהורים בעלי הכנסות נמוכות. האחרונים, אומנם נוטים יותר לעזור באמצעות עזרה המבוססת על זמן כגון טיפול בנכדים, סידורים, בישולים ועוד, אבל אין בכך כדי לצמצם את הפערים הכלכליים שכבר קיימים בקרב דור הילדים.

בחזרה לבנק. מי באמת יהנה מהמסלול? אלו שיש להם. ונחשו מה? אלו שיש להם גם ככה עוזרים לילדים שלהם. הילדים של אלו שיש להם, גם ככה יצאו עם יתרונות רבים מבית ההורים. הם יצאו עם חינוך טוב יותר, עמדו בפניהם הזדמנויות טובות יותר בשוק העבודה. כשהילדים של אלו שיש להם החלו את חייהם

העצמאיים, הם חיו ברמת חיים גבוהה הרבה יותר מזו שמשכורתם ההתחלתית אפשרה להם (שגם היא הייתה נדיבה). אין להם בעיה לרכוש דירה וכשיהיו להם ילדים – ההורים הללו יתייצבו ויעזרו לטפל בנכדים ובכך אפילו יחסכו הוצאות נוספות. כלומר, היתרונות משוכפלים מדור לדור, ובמדינת ישראל אין עליהם מס. מי שלהורים שלו אין – חבל.

אבל כאמור, ההורים צריכים להיות במרכז הדיון. האם כך צריכים להיראות חייהם של אלו שגידלו אותנו שנים רבות כל-כך וכעת מתקרבים לגיל הפרישה בו אמור לעמוד לרשותם "זמן פנאי" ובו הם יוכלו לנוח אחרי שנים רבות של עבודה קשה וסוף סוף להתפנות ולדאוג לעצמם?

עתידם של ההורים שלנו אינו ורוד כלל. הם יחיו שנים ארוכות יותר תודות לתוחלת החיים שעולה בהתמדה ויזכו לבלות עימנו ועם ילדינו שנים רבות יותר, ואלו החדשות הטובות. אבל איך החיים הללו יראו? הרי ההוצאות הכספיות על בריאות עולות עם הגיל, ובשנים האחרונות הוצאות של משקי בית על ביטוחי בריאות משלימים ופרטיים עלו במיוחד לאור תהליך ההפרטה המואץ של מערכת הבריאות הישראלית. בנוסף, החובה להפריש לפנסיה חלה על מעסיקים ועובדים רק משנת 2008. בני ה-50 ומעלה כיום, העבירו את מרבית שנות עבודתם ללא חיסכון פנסיוני משמעותי ויאלצו להישען רבות על קצבת הזקנה הבסיסית של הביטוח הלאומי, אשר עומדת בממוצע על 2,000 שקלים לערך.

במילים אחרות, ההורים שלנו אינם מקור אינסופי של משאבים, הם לא כספומט. הגיע הזמן שנפסיק לקבל את העזרה שהורינו נותנים לנו כמובן מאליו. הם אלו שראויים להיות במוקד הדיון הציבורי, כי נחשו מה, גם הם כורעים תחת הנטל ועתידם הכלכלי אינו יותר יציב מעתידנו שלנו. תפקידם ה"חשוב ביותר" בשלב זה של חייהם הוא לא לעזור לנו, הילדים, אלא לעזור לעצמם על מנת שיוכלו לחיות בכבוד כשיגיעו לגיל זקנה. גם הם צריכים רשת ביטחון, ומי שיכולה להעניק לנו אותה היא לא אחרת מאשר המדינה.

הכותבת הינה סוציולוגית במרכז אדוה.

נתוני הסקר החברתי מתבססים על עיבוד של הכותבת במסגרת עבודת התיזה "מי נותן מה: כיצד הורים ישראלים עוזרים לילדיהם הבוגרים" שנכתבה בהנחייתה של ד"ר עליזה לויין מהחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, באוניברסיטת חיפה.